

ХАБИАТ 1951 СЫЛ АЛТЫННЫЫ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

Улицска бу куннэргэ

УНУЙААН, ОСКУОЛА МААНЫ МАЛААНЫНА

Оскуола баар, тутуулар сиригэр олохтоох салинның сайдар, быстыбат силестэнэр, дыно-сэргэтэ кэтир. Мурун Тымныыа түөлбэтигэр үөрөх-тээһин ситимэ 1995 сыттан саҕаламмыта. Бу сыл "Кыталык" оскуола-сад базата үлээ киирбита. 1997 сый төрөппүттэр көрдөһүүлэринэн 5-6 кылаас аһыллыбыта. 2002 үөрөх дылыгар СР Правительствотын, СР Үөрөх-тээһин министрествотын, улуус дыһалтатын дыһалынан Чурапчы 2-с №-дээх орто оскуолага буолбута.

Онгон түвэлбэ олохтоохторо, төрөһүтүтэр бэйэлэрин күүстэринин туһут оскуолалара уовса быһаһан 2006 сыл ыам ыйын 11 күнүтэр түвэлбэ олохтоохторун уопсай субэ муһаһара буолбута. Бу сыл СР Праниительствотун председателэ ЕАБорисов сана оскуола тутулуутун бырайыагыт бигэрэһиһитэ, бодорзоччот "Центроспб" ААО генералыйа ди-ректора М.М.Матвеевтыһа очкуолор-то "Чуһаһаһа үлүһүһа" МП баһаһаһа

солбуулааччы А.М.Корюхин, "Чурагчы нэхилсиз" МТ дыһалтатын баһылыга И.И.Оконешников, улуустаагы уорук управлениетын начальнига В.Н.Корюхин, улуустаагы директорлар Ассоциациярын председателэ К.К.Чыгыгина-ров, "Кыталык" уһуузан сэбиэдирексийэ, оскуола-сад мантайгы директора В.П.Пудова эбэрдэлэтилэр, наһараадалары, Махтал суруктары туттардылар.

РФ уюмсай үөрэхтээһинин үтүөлээх
үлэһигэ, СР үөрэҕиряаһын туйгуна, ос-
кула директора М.В.Дьячковайга оскула-
туута саргыаныаһыттан хара бүтүөр диэ-
тэнигэ үлэлиһипт, баһыарсыбыт, үбү-
һарсыбыт, сүүрбүт-кыһыт үлэһиттэрин-
чуолаан СР Правительствотын предсе-
дителигэр Е.А.Борисовка, РИК генералы-
ректорын солбууһааччылар И.А.Аммо-
вака, баһылык С.И.Яковлевка, "Чураггы
һыллээгэ" МТ дыһалтатын баһылыгэр
И.О.Конешиновка, нэһиликтэр
һылыктарыгар, улуустаагы үөрэх управ-
ленийн начальныгар В.Н.Корзинка,
ректор үлэһиттэр комбинат директорыгар
Г.Монастырешка, нэһилик директорда-
ггар, ветеран учууталларга, РФ ОДКХ
үөлээх-үлэһиттэ, улуус Муһаарыа депу-
тыггар, улуус бастыҥ полечителэ, оскула
печителигэр, улуустаагы ОДКХ ша-
дыһыгар Е.И.Саввинка, түөлбө олуктоох-
рутар, чуолаан оскула меценатыгар,
онокорыгар, чааһынай предпринимател-
Р.Сивцевка, түөлбө дыһ кэргэниһини дыһа-
ныларыгар, төрөһтүгэригэр уонна байы-
н үлэһиттэр коллективныгар сүткөн махта-
нн тиртэ.

Кырдыйм даганы, бэрт тупсарай
стүүлэх, чэг көрүнгөх бийин динэт
өлбө кэрэ өстүүтэ, кээн тугтуута буо-
н, кэлэр кэчээри ычганка дирег билин-
и нэгэрэн оскуолаларын, улуустарын аат-
тар, суваралдар гына иэтэ-үөрөтө туру-
тун.

Сана оркуулаа жогори аалай лизитация "Чурапчы удууна" МТ дыһалтатын баһылыа С.И.Южков, бэдэрэзчот "Центроснаб" ААО прораба И.И.Аммосов, Чурапчы 2 №-дээх оркуулатын директора М.В.Дьяковскай быһыылар.

Сааланы толору муштубур үзүрмөчүлөрү, оокуучу коллективтери, төрөлүштөрү, туулба алектостокторун, ветеран үлбүлөтөрү "Чурапчы улууна" МТ дыналататын багылыта С.И.Яковлев, СР РИК генералдык директоруна салбуулааччы И.Н.Амосов, улус багылытагы түтүм боштурмостарылар

Кийн олоххо аялын дилигч, табатыг ойдоон олороругар, общества маннайгы хардыны онгороругар оркула иннинээд састаах оюун итгил ситийг улаханы былаар. Чурагч туонатын биир бастыг томторугар интернат-оркулаба оркула иннинээд састаах оюун итгил 1964 сылаахтан салалар. Үгс сылар тухарь коллектив мусуг баай, дилиг ис хоооноох уолуттаах үлэт улуус, республика таһымгар кизгич билдэр.

Алтынны 23 күнүгэр "Чурааччык" уһуһуан материалнай-техникескэй баазатын сагалардан, үгүс испэктөөлүү кэлган, туруорсан, ыра саава опостубут сага дыһар кыргыт мааны малаһыһын тэрийдэ. Сага уһуһуаппа кыргыт лэнтэни быһыһа "Чурааччык" баһыһыт С.И.Аколлевы, "Чурааччык кэһиһигэ" МТ дыһалтатын баһыһыттан И.И.Околотниковы, РИИ

үүрх үзэштэйрэн проф-
 союһун председателэ ЕИДа-
 шадан, улуустааһа уот ситим
 үзэштэйрэн профсоюһун
 председателэ Г.Л.Кардашев-
 ский, ЧГФКСИ проректора, уо-
 куруу депутата Я.П.Оковенни-
 ков, ЧРОСИ директора
 Н.Н.Гулин, улуустааһа үөр-
 тэр-үзэлгээр комбинат дирек-
 тора Г.Г.Монастырев, Росто-
 тренинээр сүүрүнүүр специа-
 льна Е.С.Сидоров, "Чураан-
 чык" уһууһаан ветераннара

генеральный директорын сайлуулагч И.Н.Азмисовы, "Томторстрой" ХЭТ дирек-
тора П.П.Архиповы уонна "Чуораангын"
уһуяан сибидиссийн А.А.Захарованы
дохуун ытис тыаһынан ынгырдылар.

Үрлүк үрүүлэрин үлэхтә иэлбэт түөлгө олжостоохторо, тәрилтә салайааччылары, ытык кырдыраастар әбрдәләрин этән сәмәй бөлөктөрүн утары ууаналар.

Үс үләр үйләр тукары ышы чыңа-актар дикләрин ақылаата хамсабатын, үрдүктөн үргүөр үргүйкөтүн, ашааттан арпылар арпайбатын туһугар В.П.Герасимов үрдүк айылшартан азгабан, алчы тылын анаата, сахаллы сынчун-тухму ситердә.

РФ уопсай үөрэхтөзөнини үтүөлөккө үлэхитә, СР үөрҙирәтинин туйгуна, "Чуорааччык" уһуһаан сәбиэддиссәйә Августина Александровна Захарова, уһуһаан коллектива, илтипләзччиләр уонна төроппуттәртутууну үбүлөбөт РИК генералный директорьгар А.И.Федолова, тутууну ымыгыт "Томторстрой" ХЭТ директорьгар П.А.Архилова, өбөбү буолубт "Турапчы үлүһһә" МТ сабаанын баһымчы

Бүрт сырдык, сыйлас тыннаах, илгэ олоһуулаах үһүйдээн үлөһүгүтэрэ сахалыы таҕастаах, истиг тыллара тийэн илгэр сүткө бэһээлэс көрүстүлэр. Балдыгытар кырачаан дьонго ананан олоһууллубут сага мисылыр, бөлөх саалаларын сөҕө-

рз көрдүлөр. Эбериң тылы "Чурапчы улууш" МТ баһылыга СИЯковлев, улуус Мууннарын председатели ВВГуляев, улуус баһылынан тутуу бопснуростарыгар солбуяааччы АМКириллин, "Чурапчы нэһилиэгэ" МТ баһылыга ИИОконешава.

Сана дьээни арба халлаан архаан тым ала холлоготун, эрэсинигэр иһин халлааҥ ийер сиигэ холлоготун, сана дьээ санада райадын, күлүм үөрөн күлүмизэттин, оҕо аймах үөрө-кото мустар, үүнөр, сайдар кини буоллун!

Материаллар бۆлөмнөт:
Лейтания АДАМОВА

СУРУТААЧЧЫ КҮНЭ ЫЫТЫЛЫННА

[illegible]

Бийишты сылта маных тэрэһин саас Ленин болуусатыгар ытыллыбыта. Онтон бу "Сурутааччы күн" ээһи борт сэрэхтин, ырылдах-туйулдах, элбэх номмунунтан биригистэрэх ытыллыбыта олус үтүгүт буолла. Калбат джес чыгыттылдох сурутуута суруйтаран, араас темалах сканворд табыан элбэх биригистэри ытычыллар, дотерыя сууру дотторгэргэ тигистилэр, анал нсөөмүгэр-тэһэһин наһаа саахыла дьыһыллар.

рыгы салынныгын д-ахалтатын, "Сага олох" РИХ ГУ туурубут сотовой телефонун Николай Петрович Захаров сууйда. "Бастайышнай сурутаачы" номинациялар Н.А.Аржаков, П.П.Кардишевский, К.Н.Калачев тигистилер. "Активбелый сурутаачы" номинация хаайыгыстарынан М.Н.Иванова, Е.С.Константинова, В.С.Христоворова, А.Н.Корзина буудулар. "Жизнь республики - это интересно" номинациялар Л.М.Григорьева, А.П.Захаров, А.Е.Дьячковадан парадикалалылар. "Шик и блеск" номинацияда саямай олох глинивей суруналды суруттар-быттар П.И.Алексеев, Е.С.Константинова тигистилер.

Салгыы "Сага олох" хаһыат биринини логотипта буолла. Маппа анал колонкага керен турдарына редакцияга кэлбит сурутуу каттаныыларын куюнууларын остуолга умса ууран толуктубат. Ды, онтон баар дэнтон ыһыран биригистери биир-биир ааттаан хаһаайлыктарын булуу буолла. Ол курдук, "Время Коркины" Государственной биримсиз даурата, биер дойдудаахпыт Н.Н.Петров кинигатын Одьудуунтан Силээн А.А. уонна Чурапчы салыианатын Субуруускай аатыннан уулусса 17 №-дэх дьыттигэр охорор сурутааччы Софрония Н.К. ыһылар. Билэти бидер журналисты О.В.Жиркова "Сага тигит санналарым" диин кинигитигэр Чурапчы салыианатын Кристиныиго аатыннан уулусса 35 №-дэх дьыттигэр олохтор.

Жирков И.К. уонна Дирингтан Корякина А.Т. тэҥистикэр Бэртээхэй сувенирдары үс кэһи ылла - Чурагчыттан Ручкай уул 20 №-дээх дыһытэ Варламов П.А., Комаров уул 8 №-дээх дыһытэ 4 кп. Коркина М.Н. уонна Мельнирайыттан Константинов уул 34 №-дээх дыһытэ 2 кв. олохтоорд Дыгосский Е.Е.

"Милскай" мотоцикл хаанаайһылын Чурагтай салын-
ныттай Ярославск агай аатынан уулдуса 22 дэиэтин 4 наар-
партан олохтоор, "Сана олох" хаанай борһиһтоох су-
рутааччыта Федосеева А.М. буолла. Мустубут дьон
сүүһуулаахтэри эрдэһикэ ытыс тыаһынан эрдэһикэ-
330

Сурутууга кыргыздын джон астынан барбыгырттан бишги терекекчестер олус уурдубуз. Эсе да маншк терекекчестерден калган кектеуехук кыгтарсыгытар кыгтарыбыз.

Сага олук" хахында 2010 эсе бастаган аныгытар сурутарбытар сотиылаа кыга хахыгты болоржон адыг, эже ахыныны уонна тохсунуу уыдырга сурутуу кыгтанчыктарын куштууларына комуун "Сурутуу-2010" адыга кыгтылаа. Ошо адыгыга эсе олук уонна сыналдаа биргестер куштулаа.

Көм алооты аартар, албох информацияны баһаһалыр
олсохо ситиһилбөх, үлэри дьүүтүрдээх буоларын сана-
тан тууан, салгыы сүрүтүүтэ гатырабыт.

А. ЗАХАРОВ

Автор сурутулар итилер сондо редакция позициялар малдин ави түбелер булалат. Сурутулар итилер чаччылар кырымдакталарылар итилет-оһи автор тус байла суру.

ИЛ ТҮМЭН

ПАРЛАМЕНТ ХААҢАТА

АНАЛ ТАҢААРЫ

Алтынны 27 күнэ 2009 сэл

ЧУРАПЧЫ

**Күндү
Чурапчы улуунун
олохтоохторо!**

«Ил Түмэн» хаһыат Чурапчы улуунун аймаг биирдэ тахсар сыһарытын сэргээн ааргытын иһин махталбытын тиздэбит. Сокуону ырытар матырыйалларбыт, киһи быраабын таарыар ыстатыйаларбыт эһиги интэриэскитин тарпыт буоллабына, билигин онтон үөрэбит эрэ. Инникитин парламент ытар үлэтэ, түс куоласкытын биэрбит депутаттаргыт ытар дьаһаллара киэҥник сырдатыллыахтара дии эрэниэрэбит.

Күндү ааҕааччыларбыт, өскөтүн эһиги Ил Түмэн депутаттарыгар, республика салалтатыгар ыйытылардаах, этиилэрдээх буоллаххытына «Ил Түмэн» сыһарытын нөҕүө санаабытын тиздэххитин, мунуаар болпууостаргытыгар хоруй ыһааххытын сеп дии эрэ санаабыт. Ыйытыларгытын, этиилэргитин олохтоох «Саага олох» хаһыат редакциятын аадырыһыгар суруйан ыйытын.

«Ил Түмэн» хаһыат
редакцията.

◆ БААҢҢАЙ ХААҢАЙЫСТЫБАЛАРЫГАР

Регистрация болдьоҕо уһаата

Госдума алтынны 7 күнүгэр үһүс аарыгыта «Бааһынай (фермер) хаһаайыстыбатын туһунан» Федеральнай сокуон 23 ыстатыйатыгар уларытылары киллэрин туһунан» сокуону ылымна, чуолаан манна бааһынай (фермер) хаһаайыстыбаларын хаттаан регистрациялааһын болдьоҕун 2013 сылга диири уһаты туһунан этилэр.

Аграрнай болпууостарга кэмизит бэрэссэдээтэл Валентин Денисов: «Бааһынай (фермер) хаһаайыстыбатын туһунан сокуону бэлэмниир, ылымнар кэмизэ Гражданской кодекска сеп түбэһиннэрэ, юридическай сирэйдэр быһытынан регистрациялааһыт фермердэр 2010 сыл тохсунну 1 күнүгэр диири юридическай сирэй үөскэллээх эрэ предпринимательствонан дьарыктанар дьон быһытынан хаттаан регистрацияны бараллара булгу-чулаабын туһунан нурма киллэриллэбит», - диир.

Быйыл олунньуга АККОР сьейигэр фермердэр сокуону онороочулартан хаттаан ытыллар регистрация болдьоҕун уһатарга көрдөспүтэрэ, ол күрдүк, 255 тыһынча бааһынай (фермер) хаһаайыстыбатытан 98 тыһ. бу сыл бүтүөр диири кэмизэ статустарын хаттаан уларытар кыахтара суобун, онон кэлэр

сыл сабаланыабытан сокуон тахсаттар хаалар кыахтартарын туһунан эппитэрэ.

Кэмизит бэрэссэдээтэл бу балаһыанньа фермер хаһаайыстыбатын чилиэннэрэ хаттаан регистрацияны баралларыгар сөбүлэһиһэ илии батты ахтаахтарын кытта сибээстэрин туһунан санаатта. Сөбүлэһиһэ фермер хаһаайыстыбатын баһылыгын, киһи боломуочулуктарын, хаһаайыстыбаны салайыы, баайы-дуолу дьаһайыы бэрээдэгин, ону тэнгэ хаһаайыстыба чилиэннэри ылым уонна онтон таһаарыы бэрээдэгин уонна, саамай суопталааҕа, ылымны бородууксуйаны уонна дохуоттары үлэстии механизмдарын быһаарыы ирдэнилэр. Чуолаан бу болпууостары сөбүлэһиһэ бааһынай хаһаайыстыбатын чилиэннэрин икки ардыгар ордуу чаастатык мөккүөр тахсар, оттон олору быһаарыыга би-

ризмэ наада. «Ону таһынан хаһаайыстыба статутун хаттаан регистрациялааһын үбү-харчыны эрэйдэр, оттон экономика бүтүгү балаһыанньата үгүс фермердэри мунуука хайар кыахтаах», - дии эбэн эттэ Денисов.

«Аграрнай болпууостарга кэмизит АККОР бааһынай (фермер) хаһаайыстыбаларын уонна атын дьобус хаһаайыстыбалар үлэлэрин сокуонга сыһаннаах болпууостарын быһаарыыгар саамай дьайылаах өйбүлү онорорго бэлэм. Ол иһин бу сокуону ылымны наадалаах, эби бэрэйдэр үс сылга хаттаан регистра-

ция процедуратын судургуттар уонна сыанатын чөлүстөр сыалтан гражданской сокуоннарга уларытылыры киллэрин былаанналар. Биир өттүттэн ыллаахха, бааһынай (фермер) хаһаайыстыбаларын регистрациялааһына 3 сылыкка уһаты бааһынайдар бэйэлэрин дьылбаларыгар долгуйбакка үлэлиир усулуобуйаларын үөскөтөр, атын өттүттэн, сокуон нурмаларын уларытыыга биризмэ көстөр. Онон депутаттар фермердэр соруудахтарын толордулар дии эһиги сеп», - диир түмүккэ Валентин Денисов.

◆ АТЫЛАҢААЧЧЫ БЫРААБА

Кырабы харах, болбомто — атыылаһааччы аргыстара

Бадалаах табаары атыылаһаары уннукутаах-уһун уочаракка туран, сис быстыар диири анныһар кэм ааспыт. Билигин, этэргэ дылы, хас маһынын айы «саха санаа-быта», харах халтарыһар табаара барыта баар. Ол эрэн, хомойуох иһин, табаар хаачыстыбата ирдэбилгэ куруутун эппизтиир буолбатах. Үлэлээбэт чаанньык, алдыаммыт иһит, бусурту буолбут ас атыылаһыллыбытын туһунан кэнники кэмизэ үгүстүк истэбит. Оттон манньык түгэниһэ хайдах буоларбытын, тугу гынарбытын билэбит дуо?

Бастакытынан, бэйэ быраабын билээххэ наада уонна хаһан даҕаны табаар хаачыстыбатын ыйытардан кыбыстыман, табаар хаачыстыбатын мэктелиир сертификаты ылан көрөр бырааптааххытын умнуман. Атыылаһан баран чекитин быраабыман. Бу кыра кумааҕы оҕото эһиги кырдыккытын быһаарар докумуон буоларын умнуман! Бу кумааҕыта суох сорох атыыһыттар эйиһин билиһиннээхтэрин да сеп.

Буорту буолбут кэнсир-бэ, аһыйбыт үүт, сизиниллэр болдьоҕо ааспыт бородуукта — эһиги олоххутугар даҕаны бу сөмчөтө суох табаардар көстөн ааспыттара буолуо. Инникитин манньык түгэниһэ түбэстэххитинэ

төннөрөртөн куттаныман — ол эһиги быраапыт. Атыыһыттар буорту буолбут аһы хайаан даҕаны тенттөрү ылаахтаатар, харчытын төннөрүөхтээхтэр. Ону таһынан:

- аһылык хаатыгар суруллубут сизиниллэр болдьоҕун куруутун көрөр буолуҥ. Сорох атыылааччы дьон болбомто суобар, күлүгэр имнэнэн баран, хаарбах табаарын атыылыртан кыбыстыбат;

- тыһа тахсыбыта биллэр, эриллэбит хаппаа көппөҥүүр таас баанкалаах кэнсирбэни хаһан даҕаны атыылаһыман, хаппаа хаарбах буоллабына, ол аска микробтар, киһи доруобуйатыгар кутталлаах веществалар баар буолуохтарын сеп;

Табаар хаачыстыбата

мэктелиээбин (гарантиялаарын) умнуман. Бу ордуу бытовое техникада, суотабай телефоннарда, ыарахан сыаналаах табаардарга сыһаннаах:

- табаары атыылаһаргытыгар хаачыстыбатын мэктелиир докумуон толоруллубутун сизини үөрэтэн көрүҥ. Бу докумуонга маһынын, фирма, чааһынай тэрилтэ, о.д.а. атыыласпыт сиргит толору аата, табааргыт нүмэрэ, сертификата ыйылыбыт, бэрээтинэн бигэргэммит буолуохтаах;

- хаачыстыбатын мэктелиир болдьоҕо бүтэ илигинэ табаар хаатын быраабыман;

• инструкциятын бэрэбиз-

кэллэртэн кыбыстыман, хаачыстыбалаах табаар инструкцията хайаан даҕаны нууччалык тылбаастаммыт буолуохтаах;

- табаар хаатыгар эбэтэр инструкциятыгар онорон таһаарыт собуот хаачыстыбатын мэктелиир болдьоҕун булан көрүҥ, атыылааччы бу болдьоҕу кычкатар бырааба суох. Атыылаһааччы мэктелиэммит кэм иһигэр табаар хаачыстыбатыгар итэҕэни буллабына табаар сыанатын түһүртэрэр, босхо премүүннэтэр, чааһын уларыттарар эбэтэр төннөрөн баран харчытын ылар бырааптаах. Дьон үксэ хаачыстыбата суох табаары төннөрө сатааччы. Оттон атыылааччы утарылаһар түгэниһэр эһиги суругунан туруорсуугутун маһынын салалтатын аатыгар түһүрүөххитин сеп. Бу түгэниһэ маһынын юридическай сирэйгэ 10 хонук иһигэр, чааһынай киһиэхэ биир ый иһигэр эппизтиэхтээх. Манньык түгэниһэ үксүгэр атыылаһааччы суукка тиздэбэккэ кыйылылааһын тахсааччы.

Төрөппүттэр оҕо табаарын атыылаһаргытыгар ордуу болбомтолоох буолуҥ. Оҕо таһаар уонна оонньуун сирийэн көрөн, саарбахтыыр түгэниһэ сертификатын көрүҥ. Оҕо тириһэ намчы буолан уонна үгүс оҕолор оонньууру куруутун аяхтарыгар угалларын учуоттаан хаачыстыбалаах эрэ табаары атыылаһа сатааҥ. Оҕо хаачыстыбата суох табаартан тутта ыалдьан барыа диир буолбака, киһи доруобуйа-

тыгар кутталлаах эттиктэр кыра киһи организмигар мунуулан баран, сыйы биллэрэн барыахтара дии куттал баар.

Оҕо оонньууру атыылаһыман, өскөтүн:

- оонньуу тас өттө эрэ кырааскалаах буоллабына, манньык кырааска күүскэ тутууга илииһэ хаала сылдыар;

- куһаҕан сыттаах буоллабына химическай эттиктэр дьайылар баар кутталлара үөскүүр;

- быһыта-таһаата боллоруттааҕас, хатыылаах буоллабына.

Ырыһыктан атыылаһар табааргытыгар ордуу болбомтолоохтук сыһаннаһыҥ. Фирменнэй тагас хаһан даҕаны 2-3 төгүл чөлүкэ сыаналаах буолбат. Чөлүкэти бэрдиттэн сабадалаахха, сыйыта табаар буолуон сеп. Аны туран ырыһыакка чизк бизрбэтэр, онон кэлин кырдыгы булан ылар олус уустук буолар. Ол иһин атыылаһааччы иннинэ мун саатар:

- тагас тимэхтэрин, хатыырын бэрэбизкэлээн көрүҥ;

- хаһан даҕаны атыылааччы «кэтилэн бардабына тэнийиэ», «кэгиэ», «сымныа» дии эһигиһэ итэҕэйимэн;

- саарбахтыыр түгэниһэ — атыылаһыман.

Кэлин кэмсиммэт туһугар болбомтолоох буолуҥ!

Интернет ситимиттэн

Галина ПОЛУСКИНА

бэлэмнээтэ.

Булт сокуонун эридьиэстээтэххэ...

Телефоннарыбы:
приемная:
34-49-84, 34-48-06, 34-26-64
e-mail: iltumen@mail.ru
www.iltumen.ru

